

*До спеціалізованої вченої ради
К 11.051.12*

*у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса
21001, м. Вінниця, вул. Островського, 14*

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата юридичних наук, доцента
Руденко Людмили Дмитрівни
на дисертаційну роботу Уралової Юлії Павлівни на тему
«Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у
сфері страхування», подану на здобуття наукового
ступеня кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право.**

Актуальність теми дослідження. Страхові посередники в країнах з розвинутим страховим ринком є рушійною силою конкуренції страховиків на ньому, а також ефективним механізмом продажу страхових послуг. Сьогодні в країнах ЄС посередницька діяльність характеризується високим рівнем конкуренції як між посередниками одного рівня, так і між учасниками одного каналу. У системі розподілу функціонують страхові посередники різного типу, і постійно з'являються нові типи страхових посередників. Фактично посередницька діяльність у сфері страхування стала важливим елементом ринкового середовища, який довів свою ефективність за багаторічну історію розвитку та становлення. Участь страхового посередника у каналі розподілу страхових послуг покликаний не тільки захищати інтереси споживачів відповідних послуг, а й дозволяє забезпечити оптимізацію витрат, збільшення прибутковості та покращення якості обслуговування.

Активізація інтеграційних процесів України до Європейського Союзу, є об'єктивним фактом, який обумовлює необхідність удосконалення національного законодавства, яке регулює такий вид господарської діяльності як посередницька діяльність у сфері страхування. Посередницька діяльність у сфері страхування потребує створення надійного господарсько-правового механізму, який здатний забезпечити поєднання приватних та публічних інтересів, здійснення діяльності страхових посередників у межах встановленого правового господарського порядку, дотримуючись вимог законодавства.

Разом з тим, на сучасному етапі господарсько-правове регулювання організації та здійснення посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні характеризується наявністю великої кількості проблемних аспектів, колізій та прогалин. Практична реалізація норм Закону України «Про страхування» виявила суттєві недоліки правового регулювання, що негативно впливає як на якість послуг, які надаються страховими агентами, страховими та перестраховими брокерами, на стан довіри з боку потенційних страховиків та

страхувальників (перестрахувальників) до зазначених суб'єктів, так і на розвиток ринку страхування в цілому. Більшість питань господарської діяльності страхових посередників все ще залишаються без належної уваги з боку законодавця. Мають місце значні протиріччя між потребами страхового ринку та правозастосовчою практикою в процесі надання посередницьких послуг. Таке положення зумовлює необхідність кардинальних змін у підходах до господарсько-правового регулювання посередницької діяльності у сфері страхування.

З огляду на вищевказане обрана Ю.П. Ураловою тема для дослідження «Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у сфері страхування» є беззаперечно актуальною. Вказані обставини також визначили й тему дисертаційної роботи та її практичне значення.

Мета та задачі, методологія дослідження, його структура.

Авторка взяла за мету свого дослідження обґрунтування нових теоретичних положень з удосконалення господарсько-правового регулювання посередницької діяльності у сфері страхування на основі дослідження законодавства України та інших країн, практики його застосування, наукових напрацювань та розроблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства, яким регулюється зазначена діяльність. Мета дослідження зумовила постановку та вирішення у дисертації ряду конкретних задач, а саме розкрито господарсько – правову природу та зміст поняття «посередницька діяльність у сфері страхування (с.13 -20) визначено особливості та проблеми правового регулювання таких видів посередницької діяльності у сфері страхування як агентська та брокерська діяльність (с. 33-43), сформовані спеціальні умови здійснення посередницької діяльності у сфері страхування (с. 100-125), розкрито та сформульовано низку науково обґрунтованих теоретичних положень щодо поняття «страховий посередник» та видів суб'єктів посередницької діяльності у сфері страхування (с.86-99), підстав та форм господарсько – правової відповідальності страхових посередників (с.174-179;192-194) визначено засоби державного регулювання посередницької діяльності у сфері страхування (с.141 - 145), розроблено пропозиції, щодо удосконалення правової основи цього виду господарської діяльності (с.66 - 75).

Виходячи з такого розуміння мети та завдань представленого на захист дослідження, слід зазначити, що зміст роботи, публікації дисертантки та автореферат, запропоновані висновки та пропозиції, свідчать про те, що Уралова Ю.П. загалом досягла поставленої мети. Вирішенню поставлених завдань цілком сприяє виважена структура дисертаційної роботи, яка складається з трьох розділів та дев'яти підрозділів. Зі змісту дисертації вбачається, що її структура є логічною та прийнятною, що дозволило дисертантці розкрити основні положення теми.

Методологія дослідження відображає предметні особливості обраної тематики. Заслугує позитивної оцінки проведене дисертанткою комплексне дослідження норм різних галузей законодавства – господарського, цивільного, фінансового та інших у їх взаємодії і з точки зору їх впливу на формування та

визначення господарсько – правової природи посередницької діяльності у сфері страхування.

Новизна результатів наукового дослідження.

Новизна наукового дослідження полягає у тому, що авторкою надано теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення господарсько-правового регулювання посередницької діяльності у сфері страхування з метою підвищення ефективності її здійснення, стабільності її результатів, посилення захисту прав та інтересів страхувальників та страховиків як учасників страхових правовідносин під час отримання страхових послуг через страхових посередників.

Низка результатів, запропонованих автором, заслуговують на підтримку.

Авторка цілком аргументовано наголошує на тому, що необхідно враховувати перспективи розвитку діяльності страхових посередників на основі встановлення чітких умов такої діяльності до яких віднесено сертифікацію страхових посередників, забезпечення гарантій професійної відповідальності, наявність доброї репутації страхового посередника, реєстрація у державному реєстрі страхових посередників. Особлива увага при цьому приділена обов'язковій процедурі сертифікації для всіх страхових посередників з метою підтвердження наявності у них професійних знань та відповідної кваліфікації. Для цього дисертантка пропонує визначити суб'єктів та об'єкти сертифікації, порядок і строки її проходження, критерії оцінювання результатів, порядок видачі сертифіката та інші питання сертифікації, на рівні спеціального законодавства, для чого необхідно внести відповідні зміни до Закону України «Про страхування» і розробити підзаконний нормативно-правовий акт щодо сертифікації (с.104 – 113).

Науковий інтерес викликає пропозиція визначати зміст договору між страховими посередниками та їх контрагентами на основі Примірного договору про надання страхових агентських послуг та Примірного договору про надання страхових брокерських послуг, які може рекомендувати Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (с.161 – 163).

Позитивно може бути оцінена робота авторки з погляду обґрунтування професійної відповідальності страхового посередника як такої, що застосовується за невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків, які випливають з договору між страховим посередником і контрагентом, вимог чинного законодавства, інших правових актів та самої суті відповідного виду посередницької діяльності, якщо це спричинило шкоду третім особам, без урахування вини страхового посередника (с.188 – 192). Дійсно виокремлення чітких критеріїв щодо розкриття змісту та підстав професійної відповідальності страхового посередника дозволить позитивно вплинути на дотримання правового господарського порядку суб'єктами посередницької діяльності у сфері страхування.

Обґрунтованими та цілком слушними для науки господарського права є висновки дисертантки щодо співвідношення таких понять як «страхове

посередництво та «посередницька діяльність у сфері страхування». Зокрема встановлено, що за змістом ці поняття мають тотожний характер (с.24-29). При цьому, дуже важливим є підхід авторки, щодо розмежування меж дефініції «посередницька діяльність у сфері страхування» виключного або основного виду господарської діяльності, тобто діяльність страхових посередників, яка здійснюється систематично на постійній професійній основі, та додаткового виду господарської діяльності, тобто діяльність страхових посередників, яка має характер окремих дій чи сукупності взаємопов'язаних дій, спрямованих на надання послуг у сфері страхування іншим учасникам страхових правовідносин несистематично (с.20-22). Дійсно, можна погодитись, що це дозволить поперше на рівні законодавства чітко розмежувати правовий режим діяльності кожної із вказаних видів діяльності, а по друге, вирішити проблему законодавчого врегулювання діяльності страхових посередників, для яких посередницька діяльність у сфері страхування, не є основним видом діяльності.

Є поміркованим підхід щодо визначення мети державного регулювання посередницької діяльності у сфері страхування шляхом уточнення з боку авторки, що нею є сприяння інтеграції вітчизняного ринку страхування і перестраховування в європейський та світовий ринки; забезпечення прозорості та законності посередницьких операцій у сфері страхування; створення умов добросовісної конкуренції на ринку посередницьких послуг у сфері страхування; забезпечення дотримання страховими посередниками вимог чинного законодавства (с.131 – 132).

Дисертантка аргументовано доводить, що характер правової природи договору про надання страхових агентських послуг та договору про надання страхових брокерських послуг дозволяє віднести їх до господарських договорів, які є різновидом агентського договору (с.158 -162).

Слід відмітити застосування авторкою порівняльно-правового методу дослідження у контексті аналізу зарубіжного та вітчизняного законодавства щодо правового регулювання діяльності страхових агентів та страхових брокерів (с.96 – 99). Авторкою детально досліджено Директиву Європейського парламенту і Ради ЄС «Про страхове посередництво», Рекомендації Європейської Комісії № 92/48/ЄЕС від 18 грудня 1991 р. «Щодо страхових посередників» тощо та розроблено низку пропозицій щодо гармонізації національного законодавства з правом ЄС (с.с. 66-68, 249 -250). Авторкою кваліфіковано використано досвід Польщі у контексті впровадження права ЄС у національне законодавство.

Запропонована періодизація становлення і розвитку правової основи посередницької діяльності у сфері страхування у період незалежної України, з виокремленням трьох основних етапів: перший – з 1991 по 2004 р.; другий – з 2005 по 2013 р.; третій – з 2014 і дотепер, які характеризуються певними особливостями господарсько-правового регулювання цієї діяльності(с.60 -66), наочно демонструє розвиток правової основи посередницької діяльності у сфері страхування в сучасних умовах господарювання.

Привертає до себе увагу висновок авторки щодо необхідності вдосконалення форм державного регулювання посередницької діяльності у

сфері страхування через запровадження такої форми державного регулювання посередницької діяльності у сфері страхування, як пруденційний нагляд за професійними учасниками страхового посередництва. При цьому цілком зважено авторкою обґрунтовано віднесення до повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, визначення пруденційних нормативів діяльності страхових посередників та встановлення пруденційної системи державного нагляду (с.138 – 140).

Достатньо переконливим є висновок авторки, щодо доцільності підвищення професійних знань і відповідної кваліфікації страхових посередників, як умови здійснення посередницької діяльності у сфері страхування, для чого дисертанткою запропоновано низку заходів (с.104 – 111).

Достовірність та обґрунтованість результатів дослідження.

Викладені в дисертації наукові висновки, положення і рекомендації є обґрунтованими, базуються на ретельному аналізі літератури з тематики дослідження та теорії й господарської практики. Дисертанткою проаналізовано господарське законодавство України, спеціальну літературу з тематики дослідження, правозастосовчу господарську практику (всього 256 найменувань використаних джерел). Структура дисертації Ю.П. Уралової відповідає поставленій меті та завданням дослідження, а виклад результатів дослідження здійснено на належному науково-методичному рівні.

Результати дослідження відображено в опублікованих авторкою наукових працях, серед яких 5 наукових статей у фахових виданнях (з них 1 у іноземному фаховому науковому виданні, яке входить до міжнародних науково-метричних баз даних), матеріалах наукових конференцій, які додатково висвітлюють основний зміст дисертації.

Достовірність результатів підтверджується тим, що робота виконана відповідно до плану науково-дослідної діяльності юридичного факультету Донецького національного університету імені Василя Стуса в рамках тем «Господарсько-правове забезпечення розвитку економіки України» (державна реєстрація № 0108U003267), «Розвиток правової системи України: стан та перспективи» (державна реєстрація № 0112U002868), в межах яких дисертанткою проведено дослідження господарсько-правових аспектів посередницької діяльності у сфері страхування та запропоновано шляхи удосконалення правового регулювання такої господарської діяльності.

В цілому роботі притаманна логічна довершеність та цілісність, а висновки по роботі характеризуються стислістю та чіткістю.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Теоретичні узагальнення, висновки та пропозиції, які сформульовано в роботі, можуть бути використані для подальшого удосконалення чинного законодавства щодо посередницької діяльності у сфері страхування. Дискусійні положення та висновки дисертації можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень проблем страхового посередництва. Положення дисертації також можуть бути використані при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників, коментарів до нормативно-правових актів щодо посередницької діяльності у сфері страхування, а також у практичній

діяльності страхових посередників.

Окремі положення результатів дисертаційної роботи використовуються при викладанні навчальних дисциплін «Господарське право (особлива частина), «Страхове право» в Донецькому національному університеті імені Василя Стуса МОН України (довідка №39/01-13/01.1.3 від 22.02.2018р.). Крім того, результати дослідження рекомендовано до використання в практичній діяльності Товариства з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «Укрфінстрах» (довідка № 2887 від 03.10.2017 р.), ПрАТ Страхова компанія «ІНТЕР-ПЛЮС» (довідка № 147 від 02.10.2017 р.) та Товариства з обмеженою відповідальністю «Арбітр Груп» м. Київ (довідка № 319 від 03.10.2017 р.).

Зауваження до дисертаційної роботи.

В цілому позитивно оцінюючи результати дослідження, слід зазначити, що окремі висновки, сформульовані в роботі мають дискусійний характер, а деякі положення дисертації потребують уточнення і конкретизації.

Основні зауваження до змісту положень викладених у дисертації, можуть бути зведені до наступного. Потребують уточнення положення про об'єднання реєстрів страхових посередників, що здійснюють посередницьку діяльність у сфері страхування (с.126). За такого підходу автором вказується, що законодавцем передбачена, вимога реєстрації, що поширюється на визначене коло страхових посередників, залишаючи поза межами інших страхових агентів, які надають посередницькі послуги у сфері страхування і з інших видів страхування, а не тільки посередницькі послуги у сфері страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, мають місце ознаки порушення принципів підприємництва (ст. 44 ГК України), а також загальних гарантій прав підприємців (ст. 47 ГК України). Також дисертанткою вказується на недоцільність ведення реєстрів Нацкомфінпослуг (реєстр страхових брокерів та перестрахових брокерів) та МТСБУ (реєстр страхових агентів, які є фізичними чи юридичними особами, та здійснюють посередницьку діяльність з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності) (с.125–126). Є необхідність в додатковій аргументації по цьому положенню, тому що у законодавстві європейських країн щодо до цього закріплені різні процедури щодо ведення реєстрів. В національній науковій літературі також не має єдиної точки зору щодо ведення реєстрів страхових посередників. На сьогодні ринок страхування і посередницької діяльності на ньому потребує необхідного фінансування щодо ведення окремого реєстру страхових агентів, також потрібним є час на розробку електронної форми реєстру, і розробка самої процедури включення до реєстру осіб, як заходу регулювання. Уявляється можна було б підтримати законодавчу ініціативу щодо цього, а саме, вимогу, відповідно до якої, страховик буде зобов'язаний вести реєстр страхових агентів, і у Державному реєстрі фінансових установ, також, буде міститися перелік страхових агентів конкретного страховика у відомостях про страховика.

Окремі положення дисертаційного дослідження видаються такими, що вимагають уточнення з боку авторки. Так, висновок про поділ суб'єктів страхового посередництва на страхових брокерів (реалізація страхового продукту) та перестрахових брокерів (реалізація перестрахового продукту), авторка пропонує розглядати у якості суб'єктів, які відносяться до однієї групи, а саме, брокерів, які здійснюють посередницьку діяльність у сфері страхування. (с. 90) І для такої групи пропонується критерієм поділу узяти сферу здійснення посередницької діяльності. Для страхових брокерів – це страхова діяльність, а для перестрахових брокерів – перестрахова діяльність. Згідно ст. 15 Закону України «Про страхування» страхові та перестрахові брокери відносяться до страхових посередників. Але було б більш доцільно, при виокремленні перестрахового брокера як окремого виду суб'єкта посередницької діяльності у сфері страхування врахувати, що перестрахові брокери приймають участь у перестрахових відносинах у сфері господарювання, а страхові брокери і страхові агенти – у страхових відносинах, як це і зазначено в національному законодавстві, а саме, Закону України «Про страхування».

Недостатньо повно розкритим в роботі видається питання віднесення до страхових посередників таких суб'єктів як зв'язаний страховий посередник. Авторка вказує, що зв'язаний страховий посередник займається страховим посередництвом додатково до своєї професійної діяльності, а також виступає від імені страхової компанії. При цьому, ґрунтуючись на підходах, які містить Директива № 2002/92/ЄС про страхове посередництво, дисертантка пропонує розглядати зв'язаного страхового посередника як страхового агента, який займається страховим посередництвом в інтересах від імені однієї чи декількох страхових організацій, які не конкурують між собою (с. 96). Така точка зору має певний інтерес, але авторка не приділяє достатньої уваги аналізу наявності інших критеріїв класифікації страхових агентів, які дозволили б не тільки виокремити такий різновид страхового посередника як зв'язаний страховий посередник, а й надати його характеристику. Це передусім організаційно-правова форма, характер та особливості посередницьких послуг, які надаються зв'язаним страховим посередником та ін.

Дослідження суб'єктів посередницької діяльності у сфері страхування мало би більш завершений характер, якщо б авторка дослідила об'єднання суб'єктів посередницької діяльності (асоціації тощо).

При дослідженні правових основ посередницької діяльності у сфері страхування авторкою визначено місце та правову природу договору (с. 70-72), проте поза увагою авторки залишився аналіз правил страхування.

Загальний висновок по дисертації.

Висловні зауваження значною мірою зумовлені складністю обраного для наукового пошуку предмета дослідження і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації, оскільки викликані не стільки вадами дисертації, скільки складністю відносин, які виникають та мають місце при здійсненні

посередницької діяльності у сфері страхування. Значна кількість зауважень носить уточнюючий або дискусійний характер.

Дисертація Ю.П. Уралової «Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у сфері страхування» є завершеною роботою, що виконана на високому науково-теоретичному рівні і містить наукові положення та науково обґрунтовані результати в галузі науки господарського права, які розв'язують важливе науково-прикладне завдання подолання теоретичних і практичних проблем, що мають місце у сфері посередницької діяльності у сфері страхування.

Оформлення дисертації та її автореферату відповідає вимогам, встановленим МОН України. Публікації в достатній кількості вміщено у виданнях, визначених МОН України для оприлюднення положень дисертацій.

Автореферат дисертації та основні положення дисертації ідентичні за змістом, а сама дисертація Ю.П. Уралової відповідає спеціальності 12.00.04 – «господарське право; господарсько-процесуальне право».

Вищезазначене дає підстави зробити висновок, що дисертаційну роботу «Господарсько-правове регулювання посередницької діяльності у сфері страхування» виконано згідно з вимогами пунктів 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 згідно зі змінами та доповненнями, а авторка дисертації Уралова Юлія Павлівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.04 – «господарське право; господарсько-процесуальне право».

Офіційний опонент,
доцент кафедри адміністративного,
господарського права та
фінансово-економічної безпеки
ННІ права СумДУ,
канд. юрид. наук, доцент

Л.Д. Руденко

